

Mirjana Horvat

**PJEVANJE, SLUŠANJE GLAZBE I ELEMENTI
GLAZBENE KREATIVNOSTI U NASTAVI *GLAZBENE
KULTURE* I PRIMJENA ISTIH U NASTAVI
*KATOLIČKOG VJERONAUKA***

Sažetak: Pjevanje, slušanje glazbe i elementi glazbene kreativnosti su glazbena nastavna područja predmeta *glazbena kultura* u osnovnoj školi koja se svjesno (poštivajući koliko god je moguće metodiku glazbene nastave) ili nesvjesno (ne poštivajući zahtjeve metodike glazbene nastave, jer vjeroučitelji ne poznaju dovoljno ili uopće ne poznaju metodiku glazbene nastave) koriste za glazbenu kreativnost unutar nastave *katoličkog vjeronauka*.

U članku se želi istaknuti uloga pjevanja, slušanja glazbe i elemenata glazbene kreativnosti unutar nastave glazbene kulture po metodici glazbene nastave, a ujedno se konstatira funkcionalna ili svrhovita uloga istih u predmetu katoličkog vjeronauka.

Za primjenu glazbene kreativnosti unutar nastave vjeronauka potrebna je prvotno glazbena predispozicija (koju, nažalost, neki vjeroučitelji nemaju) te osviještenost i znanje vjeroučitelja o ulozi pjevanja, slušanja glazbe i elemenata glazbene kreativnosti i to onako kako zahtjeva metodika glazbene nastave. Za usklađivanje teorije s praksom vjeroučitelji bi trebali tražiti i pomoć, stručni savjet učitelja glazbene kulture za glazbenu aktivnost koju žele ostvariti u nastavi katoličkog vjeronauka i koliko je god moguće izvoditi nastavu prema uputama metodike glazbene nastave. Takvim nastojanjem uklonit će se nepravilnosti u glazbenom radu vjeroučitelja, ostvarivati integrirana nastava i stručna suradnja učitelja glazbe i vjeroučitelja, a sve u cilju cjelovitog (ljudskog, društvenog, kulturnog, vjerskog itd.) odgoja i obrazovanja učenika u osnovnoj školi.

Ključne riječi: pjevanje, slušanje glazbe, elementi glazbene kreativnosti, glazbena nastava, vjeronauk.

UVOD

Glazba je oduvijek vezana uz religiju i religijske obrede. Ona je sastavni dio kršćanstva. Ona je čvrsto vezana i uz katoličku vjeru, uz liturgijski obred, ali je isto tako prisutna u nastavi *katoličkog vjeronauka* u osnovnim školama i pomaže kod učenika p(r)obuditi osjećaje vjere, potaknuti na molitvu i voditi prema što boljem razumijevanju vjere, liturgije i istine koje ispovijeda Katolička crkva. No, kako funkcionira glazba u nastavi vjeronauka?

Vjeroučitelji za motivaciju i razne oblike kreativnosti u nastavi vjeronauka koriste i glazbeni¹ izraz i to: pjevanje, slušanje glazbe i elemente

¹ Nastavni plan i program za osnovnu školu u katoličkom vjeronauku preporuča razvijanje stvaralačkih sposobnosti kroz pismeno, usmeno, likovno, glazbeno, scensko i molitveno izražavanje. Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Katolički vjeronauk*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 337.

glazbene kreativnosti, glazbena nastavna područja predmeta *glazbena kultura*. Zato ovdje želimo posvijestiti kakvu ulogu već spomenuta nastavna područja imaju u nastavi *glazbene kulture*, kako se ona primjenjuju i na koji način, ispravno ili neispravno, u nastavi *katoličkog vjeronauka*. Ispravnost korištenja ovih glazbenih nastavnih područja u nastavi *katoličkog vjeronauka* može se doprinijeti integriranosti nastave na sveobuhvatnu korist učenika u vidu cjelovitog odgoja i obrazovanja učenika u osnovnoj školi.

1. PJEVANJE – GLAZBENO NASTAVNO PODRUČJE PREMA METODICI GLAZBENE NASTAVE I NJEGOVA FUNKCIONALNA ULOGA U NASTAVI VJERONAUKA

Prema *Nastavnom planu i programu za glazbenu kulturu iz 2006.* zadaća pjevanja pjesama u prvom redu je pjevanje kao takvo, a ne (samo) učenje pjesme.² Djeca u razrednoj nastavi trebaju pjevati, slušati odabranu glazbu i igrati se, ritmizirati imitirajući učitelja, plesati, kretati se na glazbu, improvizirati, svirati i sl. U predmetnoj nastavi kroz čin pjevanja bilo koje dobre i primjerene pjesme i slušanja bilo koje dobre i primjerene skladbe, na samome mjestu doživljava se i uči glazba, obogaćuje se učenikov osjećajni svijet i izoštruje njegov umjetnički senzibilitet. U glazbenoj nastavi za pjevanje je važno da se teži lijepom i umjetničkom pjevanju, a ne funkcionalnom pjevanju.

Funkcionalno pjevanje je ono pjevanje koje podrazumijeva samo puko propjevavanje pjesama, a posebno kada pjevanje pjesme ima funkciju postati svrha ili pak sredstvo nekog kratkoročnog cilja, npr. obilježavanje dana državnosti, dana škole itd. Pjevanje ne bi smjelo biti niti ideološke provenijencije jer čovjek ne pjeva ni zbog obitelji, ni zbog države, ni zbog svemira, ni zbog političkih razloga.³ Pjevanje podrazumijeva svjesnu želju i namjeru da se nešto lijepo otpjeva.

No kada govorimo o funkcionalnom pjevanju, jedan se vid takvog funkcionalnog pjevanja, koje metodika glazbene nastave ne dopušta, ostvaruje na satu vjeronauka.

Vjeronauk u školi pruža i uči učenike sadržaju katoličke vjere koji proizlazi od otajstva euharistije tj. od euharistijskog stola koji se nudi vjernicima u svakodnevnom liturgijskom obredu i najuzvišenijoj molitvi vjernika, u sv. Misi. U sv. Misi događa se otajstvo koje bi čovjeka vjernika uvijek nanovo trebalo vraćati u crkvu, k euharistijskom stolu, gdje mu se pruža hrana i jakost, gdje može crpiti od Boga snagu za život. Zato i glazba, pjevanje

² Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Glazbena kultura*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 67.

³ Usp. Rojko, P., *Metodika nastave glazbe*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996., str. 109.-110.

pjesama koje učenici pjevaju u nastavi vjeronauka proizlaze ili iz liturgije, kao liturgijska glazba⁴ ili iz religioznog nadahnuća čovjeka-vjernika, i to kao duhovna glazba.⁵ U nastavi vjeronauka učenici rjeđe pjevaju liturgijske pjesme. Najčešće pjevaju pjesme koje pripadaju duhovnoj glazbi, a tu izdvajamo na poseban način pjevanje šansona⁶. Dakle, te pjesme koje učenici pjevaju, a koje pripadaju duhovnoj glazbi u nastavi vjeronauka funkcioniraju kao funkcionalno pjevanje tj. kao sredstvo evangelizacije, izraz molitve i put prema Bogu. Valja napomenuti i to da se pjesme koje pripadaju glazbi religioznog nadahnuća ili duhovnoj glazbi, osim što se pjevaju u nastavi vjeronauka, pjevaju i u molitvenim slavljinama raznih molitvenih zajednica unutar Crkve gdje im je za pjevanje prikladnije mjesto, nego u liturgijskom slavlju sv. Mise.

Budući da pjevanje na satovima vjeronauka ima prvenstveno funkcionalnu, a ne umjetničku ulogu kojoj teži nastava glazbene kulture, onda bi ono trebalo zadovoljiti barem formu učenja te pjesme po metodici koju nalaže glazbena pedagogija i metodika glazbene nastave. Učenje pjesme na satovima vjeronauka svakako zahtijeva od vjeroučitelja glazbenu predispoziciju, tj. da dobro može intonirati i melodijski sam otpjevati neku pjesmu. Učenje pjesme u nastavi vjeronauka svakako treba biti učenje po sluhu.

Proces učenja pjesme po sluhu ima pet faza: 1. upoznavanje pjesme, 2. obrada teksta, 3. učenje pjesme, 4. analiza pjesme i 5. glazbena interpretacija.⁷ Za potrebe nastave vjeronauka obradit ću samo prve tri faze jer se 4. i 5. faza

⁴ Liturgijska glazba ili *musica sacra* je glazba koja ne podliježe isključivo estetskim načelima i koja ima svoju specifičnu ulogu u Crkvi. Identitet liturgijske glazbe ima svoje teorijske temelje u službenim dokumentima Crkve, počevši od pape Pia X. (Motu proprio, 22. XI. 1903.) za kojega je liturgijska glazba *humilis ancilla liturgiae*. II. Vatikanski koncil u svom dokumentu *Sacrosanctum Concilium* (SC) upotrebljava naziv *musica sacra*, no u distinkciji pojmova između liturgijske, duhovne ili religiozne i profane glazbe unutar glazbenog izvođenja u crkvi, *musica sacra* je upravo ta liturgijska glazba. Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti, Konstitucija SC o svetoj glazbi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., str. 33., br. 112.; Šaško, I., *Glazbeno oblikovanje liturgijskoga slavlja*, u: *Živo vrelo*, 6 (2001.), str. 4.

⁵ U liturgiji glazba funkcionira kao liturgijska glazba, odnosno glazba koja je u funkciji liturgijskog života, tj. liturgijskog obreda (*munus ministeriale*) i pisana je za liturgiju gdje joj je već unaprijed određeni liturgijski obred i tekst za koji se sklada, a glazba religioznog nadahnuća ili duhovna glazba je glazba koja je plod molitve i meditacije čovjeka-vjernika i njegovog unutarnjeg odnosa prema Bogu. Usp. Horvat, M., *Koncerti u crkvama. Načela i njihova primjena u svjetlu izabranih primjera* (dipl. rad), Institut za crkvenu glazbu Katoličkog bogoslovnog fakulteta, Zagreb, 2004., str. 26.-43.

⁶ Šansone često puta kod crkvenih glazbenika i liturgičara izazivaju polemike koje se odnose na njihovu prikladnost ili neprikladnost pjevanja unutar nekog liturgijskog slavlja jer nerijetko ne prate tekstualno i melodijski liturgijski obred. Problematika se odnosi na to da za njihovo izvođenje u liturgiji, ustvari, nema mjesta. Usp. Horvat, M., *Koncerti u crkvama. Načela i njihova primjena u svjetlu izabranih primjera* (dipl. rad), Institut za crkvenu glazbu Katoličkog bogoslovnog fakulteta, Zagreb, 2004., str. 38.-43.

⁷ Proces učenja pjesme po sluhu preuzet je iz knjige Pavla Rojka, *Metodika glazbene nastave, Praksa I. dio*, ITG, Zagreb, 2004., str. 151.-165.

odnose na učenje pjesme i na glazbenu analizu pjesme u nastavi glazbene kulture.⁸

1. *Upoznavanje pjesme* podrazumijeva postupak upoznavanja melodije, a za tu svrhu vjeroučitelj bi trebao lijepo, izražajno otpjevati cijelu pjesmu. Za glazbenu nastavu navedeno je pjevanje uz pratnju instrumenta, no u slučaju da vjeroučitelj ne zna svirati u nastavi se vjeronauka može samo lijepo otpjevati pjesma. Otpjevati cijelu pjesmu ne znači nužno pjevati sve kitice. Za potrebu početnog upoznavanja dovoljno je otpjevati jednu ili dvije kitice. Umjesto pjevanjem vjeroučitelja, pjesma se može upoznati i putem snimke. Tim će se načinom služiti svaki vjeroučitelj koji je svjestan da nema glazbenu predispoziciju za točno, intonacijski i melodijski čisto pjevanje ili pak glasovnu mogućnost za izvedbu pjesme. Postoji i treća varijanta. Ako vjeroučitelj zna svirati koji instrument, može samo i odsvirati pjesmu na instrumentu. Najbolji instrument za ovu treću varijantu je klavir. Najbolji učinak za upoznavanje pjesme postiže se prvom varijantom, a najslabiji posljednjom, trećom varijantom. Prvoj fazi, fazi upoznavanja pjesme, zadatak je upoznavanje melodije radi kasnijeg lakšeg pamćenja, a naročito motiviranja učenika. Prva faza treba biti ostvarena tako da učenici osjete želju za pjevanjem pjesme. U tijeku te faze učenici uglavnom samo pažljivo slušaju.

2. *Obrada teksta* odvija se na sljedeći način:

a) vjeroučitelj neka pročita tekst koji je prethodno podijelio učenicima, s notama ili bez njih. Tekst treba pročitati onako kako se čita svaki tekst. Nikako ne u ritmu pjesme.

b) učenici svi zajedno čitaju tekst, u zboru, u relativnom neredu, ad libitum. Nije potrebno čitati tekst u ritmu pjesme. Svrha tog postupka je da svaki učenik pročita tekst kako bi ga – jednostavno – znao. Vjeroučitelj treba pomoći učenicima, čitajući zajedno s učenicima i ponavljati tekst onoliko koliko treba da se tekst jasno pročita.

c) razgovor o tekstu s učenicima. Ovaj razgovor u kontekstu funkcionalne pjesme u nastavi vjeronauka na poseban način obuhvaća duhovnu dimenziju i tu se na intenzivan način može ostvarivati vjerski odgoj. Pjesma u nastavi vjeronauka i funkcionira na bazi teksta: tekst treba približiti ljude, čovjeka, učenika Bogu, po tekstu svake duhovne pjesme srce vjernika bi se trebalo više otvoriti za primanje Boga. Metodika glazbene nastave za ovu fazu daje i praktičan savjet da analiza teksta pjesme bude onolika koliko to njegova kvaliteta zaslužuje. U liturgijskoj i duhovnoj glazbi kvaliteta teksta i njegova poetičnost vrlo su važne komponente. Brigu za to na poseban način trebaju

⁸ Učenje pjesme po sluhu treba se odvijati i uskladiti (za potrebe funkcionalnog pjevanja u nastavi vjeronauka) što je najbolje moguće s postupkom koji je naveden u knjizi: Rojko, P., *Metodika glazbene nastave, Praksa I. dio*, ITG, Zagreb, 2004., str. 151.–165.

voditi oni koji pišu tekstove za liturgijske i duhovne pjesme. I to je najbitnije za liturgijsku i duhovnu pjesmu. Na temelju vrlo kvalitetnog teksta treba se stvarati melodija, a ne obratno.

U ovom dijelu napomenut ću kako je važno da vjeroučitelj zna vrlo dobro rasporediti i poučavati pjesme s obzirom na *liturgijsku godinu* koja započinje prvom nedjeljom *došašća*. Liturgijska godina obuhvaća vrijeme *došašća*, *božićno vrijeme*, vrijeme *korizme*, *uskrsno vrijeme* i *vrijeme kroz godinu* koje obuhvaća 34. nedjelje i završava nedjeljom *Krista Kralja*. Svako vrijeme ima svoju logiku i svoj sadržaj koji bi trebale pratiti pjesme unutar jednog vremena kroz liturgijsku godinu. Tu se nameće i pitanje koje pjesme i kada učiti kako bi se pratila liturgijska godina. O tome možemo koji drugi put opširnije progovoriti jer je i to opširna i zahtjevna tema.

3. *Učenje pjesme metodom imitacije*. Prateći pjevanje instrumentom ili pjevajući bez instrumenta, vjeroučitelj treba pjevati ili puštati segmentarno snimku pjesme. Učenici trebaju slušati pjesmu i zatim ponavljati ono što su čuli. Pritom treba paziti na veličinu zadanog odlomka i na način zadavanja. Veličina odlomka zadavanja određuje se prema dobi učenika i prema glazbenoj logici pjesme. Neke će se pjesme učiti parcijalnom metodom, po logičnim, kratkim dijelovima, a neke globalnom metodom, tj. odmah u cjelini. O tome treba odlučiti vjeroučitelj vodeći računa o glazbenoj i tekstualnoj logici pjesme, o pedagoškoj logici postupka i, prije svega, o tome da se učenici što bolje osjećaju. Pri učenju pjesme po sluhu, vjeroučitelj nakon što otpjeva jednu frazu, malo će stati i tek će nakon nekoliko sekundi koncentrirane pažnje u tišini dati učenicima znak da ponove. Nakon što je na opisani način parcijalno otpjevana prva strofa, pjeva se strofa u cjelini. Metoda na taj način više nije parcijalna nego kombinirana. Daljnje strofe ne treba učiti parcijalno, nego globalno. Ista pjesma može se učiti i globalnom metodom: vjeroučitelj pjeva cijelu strofu, a učenici je ponove i to prvi i drugi put uz učitelja, a treći put sami. Ovaj drugi način glazbeno je, po metodici glazbene nastave, logičniji i učenicima zanimljiviji pa mu treba dati prednost. Ne treba se bojati da glazbeni sadržaj pjesme (tekst već znamo) premašuje kapacitet učenikova pamćenja. Ako se dogode pogreške, one se ispravljaju odmah, provjerenim načinom prizivanja pozornosti i ispravljanja: *Slušajte mene i ponovite!*, a ne stalnim vraćanjem na početak pjesme. Istina je da je proces učenja pjesme po sluhu teško detaljno opisati jer tijek učenja pjesme i njegov uspjeh ovise o nizu detalja koje ne možemo u učenju pjesme s učenicima predvidjeti. No ovim opisanim postupkom htjela sam pokazati da se treba misliti na logiku glazbenoga teksta, logiku procesa učenja i mogućnostima pamćenja.

2. FUNKCIONALNO ILI SVRHOVITO SLUŠANJE GLAZBE U NASTAVI VJERONAUKA

U Nastavnom programu za osnovnu školu možemo pročitati mnogo napisanih općih ciljeva koji se žele postići nastavom vjeronauka.⁹ Nasuprot tome, cilj je nastave glazbene kulture napisan u malom odlomku, a nakon tog odlomka napisane su tri zadaće, koje su kasnije malo opširnije pojašnjene te koje treba postići nastava glazbene kulture.¹⁰ Prva zadaća koja je napisana i kojoj danas pripada središnje mjesto u nastavi glazbene kulture jest slušanje glazbe. U nastavi glazbene kulture učenika treba upoznati, metodički vođenim slušanjem, s različitim i konkretnim glazbenim djelima (i odlomcima). Zadaća slušanja glazbe jest razvoj glazbenog ukusa i kritičkog odnosa prema glazbi, osobito onoj koju posreduju masovni mediji. U glazbenoj nastavi slušanje glazbe se provodi s namjerom "da se glazba upozna i doživi kao umjetnost, te da ona sama, upoznata i umjetnički proživljena, izvrši određene umjetničke učinke, uspostavlja i razvijaju glazbeni ukus kod učenika." (Rojko, 1996., str. 139.). Slušanje glazbe u glazbenoj nastavi treba biti aktivno pa je osnovni metodički problem slušanja glazbe kako pobuditi učenikovu pozornost, da bi slušanje bilo aktivno.

Što je aktivno, a što pasivno slušanje glazbe? Aktivno slušanje glazbe traži da slušatelj bude u neku ruku kompozitorov suradnik. Tijekom aktivnog slušanja glazbe treba slušatelju dati određene zadatke: npr. praćenje melodije, ponavljanja unutar slušanja, koji instrumenti se javljaju tijekom slušanja glazbe itd. Slušne analize koje čine aktivno slušanje glazbe mogu ići do onih detalja i do one dubine do koje se može doprijeti samo sluhom. No, najvažnije je da učenici djelo koje slušaju ne analiziraju zato da bi se otkrilo kojem tipu pripada određena skladba (i ne prate se melodijske linije i teme zato da bi se točno izbrojili taktovi i tako odredio glazbeni oblik), nego se to radi samo da bi se učenika aktiviralo tijekom slušanja. Učitelj glazbene kulture zapravo učeniku pokazuje odnose melodijskih, ritamskih, harmonijskih, dinamičkih i drugih elemenata koji čine ukupnost glazbenog djela. Za aktivno slušanje glazbe potrebna je vrlo dobra priprema i to glazbena priprema, a ne priprema npr. na temelju čitanja teksta. Dužnost je učitelja glazbe uputiti učenike u samu glazbu, omogućiti im da osjete glazbenu ljepotu kao takvu i da je shvate da ona ne leži ni u kakvim asocijacijama, slikama, zamišljanjima, refleksijama i emocijama, nego isključivo u glazbi samoj. Također, vrlo je loše čuti kada se u glazbi traže nedopustive simplifikacije, tj. da u glazbi tražimo drvene vojnike, medvjede, bolesne lutke, ptičice itd.¹¹

⁹ Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Katolički vjeronauk*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 336-337.

¹⁰ Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Glazbena kultura*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 66. i 67.

¹¹ Usp. Rojko, P., *Metodika nastave glazbe*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996., str. 155.-156.

Slušanje glazbe u nastavi vjeronauka, suprotno od načina na koji treba slušati glazbu i kakvog traži i provodi nastava glazbene kulture, obično je pasivno slušanje glazbe ili funkcionalno i svrhovito slušanje glazbe kojim se postiže neka svrha ili kratkoročni cilj, npr. slušanje meditativne glazbe da bismo bolje mogli meditirati na određeni tekst iz Evandjelja, ali i time kontrolirati tišinu, odnosno prazninu zvuka koja nastaje u učionici za vrijeme meditacije. Pasivno slušanje glazbe je slušanje glazbe u kojoj glazba funkcionira kao kulisa i takvo slušanje glazbe jest slušanje bez svjesno upravljane pažnje. U nastavi vjeronauka pasivno slušanje glazbe najčešće se upotrebljava kao podloga ili kulisa za meditaciju, za pisanje vjeronaučnih eseja na određenu temu ili pak kao podloga u izvedbi nastave. Prema znanstvenim istraživanjima, takvo slušanje glazbe može poticati rad i učenje, te usmjerava naše energije na pozitivnu stranu. Budući da se u nastavi vjeronauka ne može izbjeći pasivno slušanje glazbe, vjeroučitelj za ovakvo pasivno slušanje treba izabrati kvalitetnu glazbu koja će učenika usmjeravati na sve one pozitivne ciljeve koji su napisani u Nastavnom planu i programu za nastavu katoličkog vjeronauka.

3. ELEMENTI GLAZBENE KREATIVNOSTI I NJIHOVA NEDOSTATNOST U NASTAVI GLAZBENE KULTURE I VJERONAUKA

Elementi glazbene kreativnosti posebna je cjelina koja se obrađuje u nastavi glazbe kulture izričito od prvog do trećeg razreda osnovne škole. Kasnije ta cjelina u 4. razredu prelazi u drugačije kreiranje i dobiva naziv *Glazbene igre*, a u 5. i 6. razredu glazbena kreativnost se obrađuje kroz cjelinu *Slobodno improvizirano ritmiziranje, kretanje na glazbu, ples i sviranje*. U 7. i 8. razredu, imajući u vidu da je učenik u prethodnim razredima i u skladu sa svojom dobi izgradio svoj ritamski svijet, njegovo glazbeno stvaralaštvo je uznapredovalo i unutar nastavne cjeline *Sviranje (sintisajzer), stvaralaštvo, računalo (midi-oprema)* i dalje se učenika potiče na glazbenu kreativnost. Učitelj glazbe ovo bi stvaralaštvo trebao možda pretvoriti u što veću povezanost s Orffovim instrumentarijem¹² pa u stvaralaštvo uključiti i što veće korištenje instrumenata Orffovog instrumentarija koji na izvrstan način može pomoći da se čitav ritmički svijet poboljša i uznapreduje. Naravno da je preduvjet za korištenje Orffovog instrumentarija poznavanje rada po Orffovoj pedagogiji i upućenost u konstruktivno muziciranje s instrumentima Orffovog instrumentarija, a ne svaštarenje. Tim Orffovim instrumentarijem može se koristiti i vjeroučitelj, ali uz stručno vodstvo učitelja glazbe.

¹² Usp. Vidulin, S., *Orffova radionica s Christianom Wieblitz i Konstancom Zalar Renner*, u: *Tonovi*, časopis glazbenih i plesnih pedagoga, Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga, Zagreb, 18-19, 1-2 (2003./2004.), str. 46.-56.; <http://itc.uky.edu/orff_research/index.php>od 13. lipnja 2008.

Kako ostvarivati elemente glazbene kreativnosti? Elementi glazbene kreativnosti su: improvizacija ritma, improvizacija melodije, improvizacija pokretom i tonsko slikanje. Improvizacija ritma može se ostvarivati izmišljanjem malih ritamskih cjelina ostvarenih neutralnim slogom, govorom, izgovorenim skupinama glasova, udaraljka, slobodnom zvukovnom improvizacijom rukama, nogama, glazbalima kojima učenici raspolažu, slobodnim improviziranim dijalozima glazbala i glasom, a improvizacija melodije može se napraviti pomoću slobodnog improviziranog dijaloga glasom. Improvizacija pokretom je vrlo zanimljiva za učenike jer tu za njih postoji sadržaj koji će ih aktivirati i njihovim sudjelovanjem u kakvoj malo dogovorno sastavljenoj glazbenoj igri uz pokret, izoštravat će se glazbene sposobnosti i razvijati senzibilitet za glazbu.¹³ Za tonsko slikanje u Nastavnom planu i programu preporuča se obilježavanje pojedinih riječi ili fraza zvukom nekih glazbala prema izboru učenika i oponašanje zvukova neposrednog okoliša spontanom ili dogovorenim improvizacijom.¹⁴ Elementi glazbene kreativnosti unutar nastave glazbene kulture su dosta zapostavljeni jer se naglasak stavlja na važnost slušanja glazbe. Za to se nastavno područje učitelj glazbe treba itekako dobro pripremiti. Elemente glazbene kreativnosti svakako bih preporučila i za nastavu vjeronauka jer ako unutar satova vjeronauka želimo biti još više kreativni, potrebno je unijeti u nastavu i ove elemente glazbene kreativnosti koje najčešće možemo vezati uz učenje nove pjesme: ritmiziranje, kretanje na ritam pjesme, pljeskanje rukama, ritmično lupkanje nogama. No prije toga pjesmu treba obraditi onako kako smo to metodički u prethodnom dijelu teksta prikazali.

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Cilj istraživanja

U istraživanju koje je provedeno s vjeroučiteljima katoličkog vjeronauka u osnovnim školama željeli smo saznati više o primjeni glazbenih nastavnih područja nastave predmeta *glazbena kultura* (pjevanje, slušanje glazbe i elementi glazbene kreativnosti) u nastavi vjeronauka u osnovnoj školi. Zanimalo nas je koliko često i na koji način vjeroučitelji u nastavi vjeronauka koriste glazbena nastavna područja: pjevanje, slušanje glazbe i elemente glazbene kreativnosti te kolika je njihova glazbena osposobljenost za izvođenje već spomenutih nastavnih područja glazbene nastave unutar nastave katoličkog vjeronauka. Također, željeli smo istražiti pomažu li vjeroučiteljima u

¹³ Usp. Košta, T., *Temeljne sastavnice Nastavnog plana i programa za glazbenu kulturu (seminarski rad iz kolegija Didaktika)*, Akademija za glasbo, Ljubljana, 2007., str. 9.

¹⁴ Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Glazbena kultura*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 70.

ostvarivanju glazbenog dijela sata učitelji glazbe. U skladu s tako formuliranim ciljevima izdvojili smo sljedeće zadatke:

1. ispitati *ulogu pjevanja na satovima katoličkog vjeronauka*
2. ispitati *ulogu slušanja glazbe na satovima katoličkog vjeronauka*
3. ispitati *učestalost korištenja elemenata glazbene kreativnosti u nastavi katoličkog vjeronauka*

4.2. Metoda

4.2.1. Ispitanici

Ispitivanje je provedeno na šest Stručnih vijeća vjeroučitelja osnovnih škola s područja Krapinsko-zagorske županije (u Zaboku, Oroslavju, Bistri), Bjelovarsko-bilogorske županije (u Bjelovaru) i Zagrebačke (Zagreb – Istok, Ferencica IIa i Zagreb – Centar, Gundulićeva 23a) na uzorku od 120 vjeroučitelja (M=32; Ž=86; 2 neizjašnjeno). Ispitivanje je provedeno u razdoblju 04. 11. – 24. 11. 2009.

4.2.2. Instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja sastavili smo anketni upitnik Likertovog tipa od 13 pitanja (pitanja s višestranskim izborom, pitanja međusobnog isključivanja odgovora, dihotomno pitanje) zatvorenog tipa.

4.2.3. Postupak ispitivanja

Na početku ispunjavanja anketnog upitnika ispitanicima smo kratko objasnili svrhu provođenja istraživanja kako ne bi subjektivno utjecali na postupak ispunjavanja anketnog upitnika, zajamčili im anonimnost upitnika te ih zamolili da iskreno i precizno odgovaraju na pitanja. Tijekom ispitivanja nije bilo nikakvih neugodnosti. Naprotiv, neki su vjeroučitelji izrazili zahvalnost za poticaj većeg uključivanja pjevanja, slušanja glazbe na nastavi vjeronauka i češćeg formiranja sata vjeronauka pomoću glazbene kreativnosti.

4.3. Rezultati i interpretacija

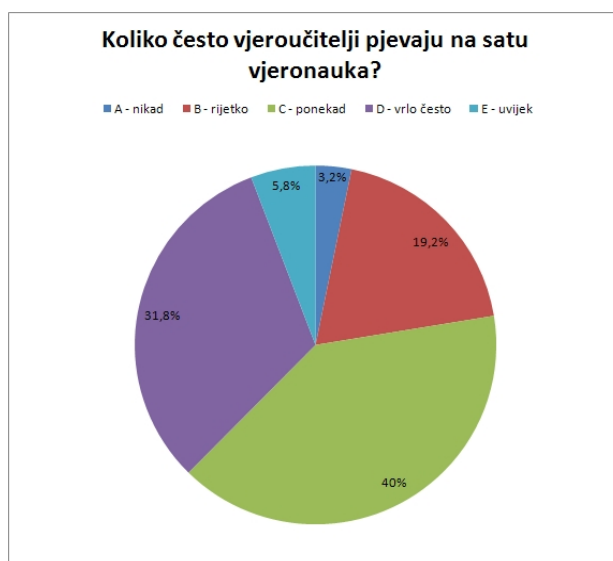
Rezultati ankete prikazuju kako su vjeroučitelji u osnovnim školama većinom ženskog spola (71,6%) u odnosu na vjeroučitelje muškog spola (26,7%). U ovoj anketi dvoje vjeroučitelja nije se izjasnilo o svom spolu (1,7%).

Na čitavu populaciju od 120 ispitanika prosječna starost vjeroučitelja je 37,3 godine, a sveukupni radni staž vjeroučitelja u školi je 9,5 godina. Iz ovog rezultata možemo vidjeti kako je odnos prosječne starosti i radnog staža vjeroučitelja u nesrazmjeru. Radni staž vjeroučitelja u školi je relativno vrlo mlad, a to možemo obrazložiti time što je nastava vjeronauka kao izbornog predmeta uvedena u osnovne škole tek 1990.

Grafikon 1.

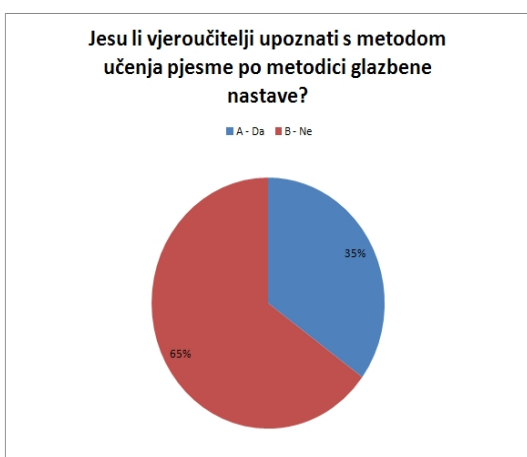
S obzirom na prvi zadatak ovog istraživanja, u anketnom upitniku pitali smo vjeroučitelje što misle ima li glazba ulogu u nastavi vjeronauka. U *Grafikonu 1.* možemo vidjeti da se nitko od vjeroučitelja nije izjasnio da glazba nema ulogu u nastavi vjeronauka. 1,6% vjeroučitelja odgovorilo je da glazba ima djelomičnu ulogu, 31,8% vjeroučitelja bili su osrednjeg mišljenja da glazba ima svoju ulogu u nastavi vjeronauka, a 35,8% vjeroučitelja izjasnilo se da glazba ima važnu ulogu. Za samo 5% manje neki vjeroučitelji, njih 30,8%, zaokružilo je u anketnom upitniku da glazba ima vrlo važnu ulogu u nastavi vjeronauka.

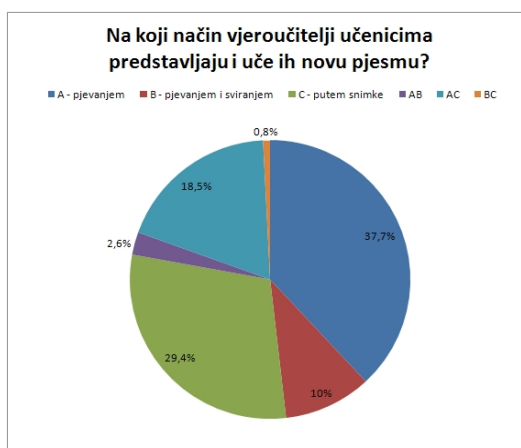
Grafikon 2.

Unatoč tome što se nitko od vjeroučitelja u prethodnom grafikonu nije izjasnio da glazba nema svoju ulogu u nastavi vjeronauka, iz *Grafikona 2.* vidljivo je da se svi vjeroučitelji ne koriste glazbenom aktivnošću pjevanjem. 3,2% vjeroučitelja nikad nije pjevalo na satu vjeronauka; 19,2% vjeroučitelja rijetko pjeva s učenicima; 31,8% vjeroučitelja vrlo često pjeva, a čak 5,8% vjeroučitelja uvijek pjeva na satu vjeronauka. Najveći postotak, i to 40% vjeroučitelja, ponekad pjeva na satovima vjeronauka.

Budući da smo pretpostavili da neki vjeroučitelji nemaju glazbenu predispoziciju za pjevanje, te da njih 65% nije upoznato s metodom učenja pjesme po metodici glazbene nastave, a 35% (vidi: *Grafikon 3.*) ih je upoznato, u pitanju na koji način predstavljaju učenicima i uče ih novu pjesmu, vjeroučitelji su različito odgovarali iskoristivši sve opcije izbora i načina učenja pjesama. 37,7% vjeroučitelja uči pjesme samo pjevanjem, 10% sviranjem i pjevanjem i 29,4%, nažalost, samo putem snimke. K tome valja pridodati vrlo mali postotak vjeroučitelja, njih samo 2,6%, koji uče pjevati pjesme i pjevanjem uz pratnju instrumenata. 18,5% uči pjesme pjevanjem i putem snimke i samo 0,8% odnosno 1 vjeroučitelj se izjasnio da uči pjevati pjesme pjevanjem i sviranjem te putem snimke (vidi: *Grafikon 4.*). Zanimljivo je napomenuti i to da vjerojatno onaj postotak od 3,2% vjeroučitelja (vidi: *Grafikon 2.*) koji nikad nisu pjevali na satu glazbene nastave pripada onom postotku od 30% vjeroučitelja (vidi: *Grafikon 4.*) koji učenicima predstavljaju neku pjesmu putem snimke.

Grafikon 3.

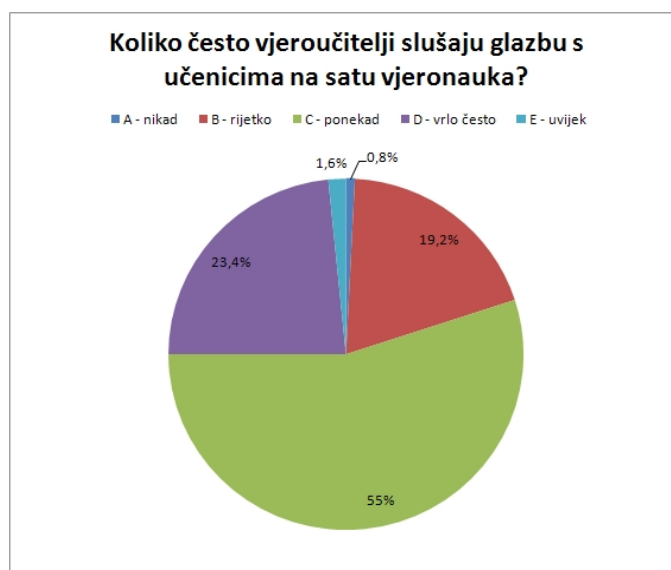

Grafikon 4.

Provedenim smo istraživanjem također istražili slušaju li vjeroučitelji glazbu s učenicima u nastavi vjeronauka (vidi: *Grafikon 5.*) i na koji način slušaju glazbu. U ponuđenim mogućnostima odabira načina na koji učenici slušaju glazbu bila su ponuđena tri načina slušanja glazbe: a) kao meditacija, b) kao kulisa za pisanje eseja na određenu tematiku i c) kao podloga u izvedbi nastave. Sasvim je jasno da sve tri mogućnosti pripadaju pasivnom, a ne aktivnom načinu slušanja jer se aktivno slušanje glazbe događa jedino u

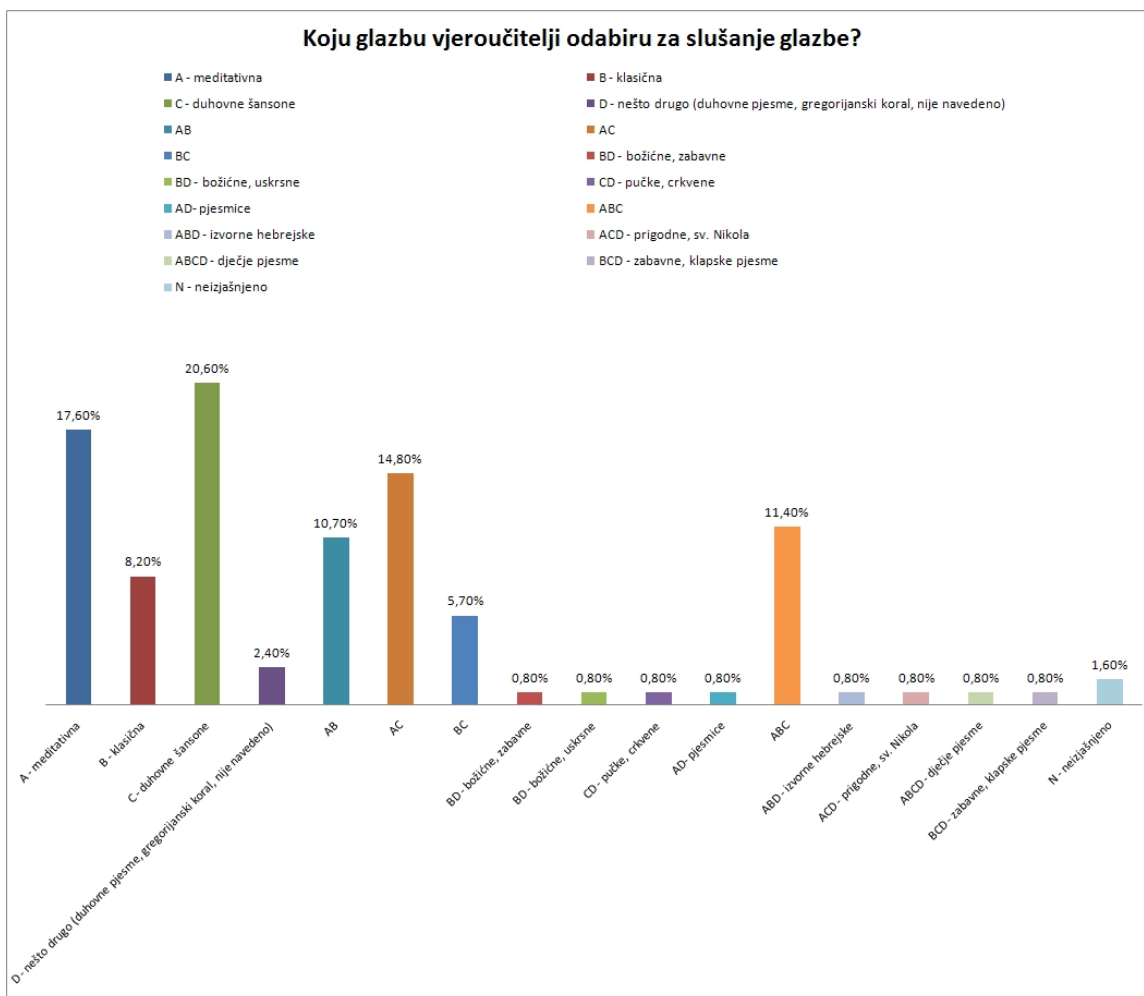
nastavi *glazbene kulture*. Vjeroučitelji podjednako koriste sva tri načina za slušanje glazbe u vjeronaučnoj nastavi. No u 10. pitanju anketnog upitnika vjeroučitelji su trebali izabrati ili nadopuniti (ako u ponuđenim odgovorima nije bila ona vrsta glazbe koju odabiru za slušanje) koju glazbu odabiru za slušanje na vjeronauku. Ovo pitanje izazvalo je najveći izbor kombinacija odgovora, pa tako u *Grafikonu 6.* možemo vidjeti da se na nastavi vjeronauka najčešće slušaju duhovne šansone i meditativna glazba, a manje klasična glazba.¹⁵ Takvo slušanje glazbe kao i prethodna analiza pjevanja upravo dokazuju da pjevanje i slušanje glazbe imaju u nastavi vjeronauka funkcionalnu ulogu, što dodatno i čvrsto potvrđuje rezultat odgovora vjeroučitelja na 4. pitanje u anketnom upitniku gdje se 99,2% vjeroučitelja izjasnilo da pjevanje na satovima vjeronauka ima funkcionalnu ulogu i to kao sredstvo evangelizacije, kao izraz molitve i kao priprema za sv. Misu.

Kada spojimo vjeroučitelje koji *ponekad* (55%), *vrlo često* (23,4%) i *uvijek* (1,6%) s učenicima slušaju glazbu (vidi: *Grafikon 5.*), ipak u većem omjeru vjeroučitelji zajedno s učenicima slušaju glazbu.

Grafikon 5.

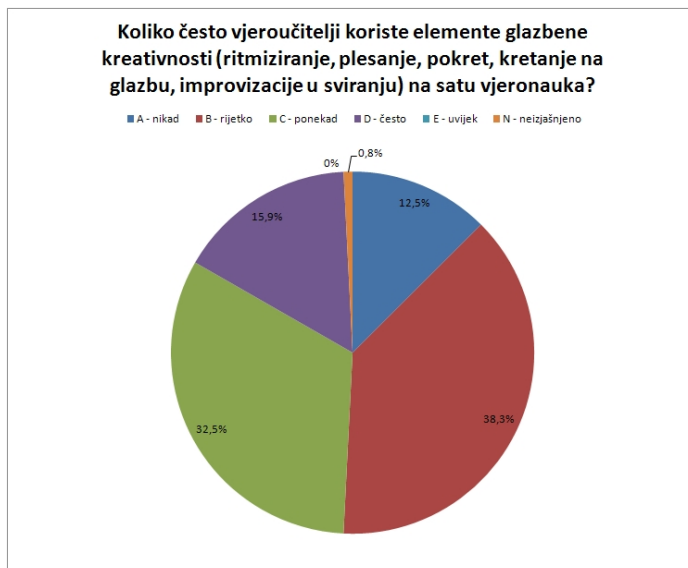
¹⁵ Vjeroučitelji su u ponuđenom odgovoru u kojemu su sami imali mogućnost napisati što slušaju napisali da u nastavi vjeronauka slušaju: duhovne pjesme, gregorijanski koral, božićne pjesme, zabavne pjesme, uskrzne pjesme, pučke pjesme, crkvene pjesme, izvorne hebrejske, prigodne (sv. Nikola), dječje pjesme, zabavne, klapske pjesme.

Grafikon 6.

U 11. pitanju koje je postavljeno htjeli smo istražiti koliko često vjeroučitelji koriste elemente glazbene kreativnosti u nastavi vjeronauka. Naše istraživanje pokazalo je da 12,5% vjeroučitelja nikad ne koristi elemente glazbene kreativnosti; 38,3% rijetko koristi; 32,5% ponekad, a 15,9% vrlo često (vidi: *Grafikon 7.*). Ovi postotci su nam dokaz kako je ovo glazbeno nastavno područje vrlo teško za provođenje u nastavi vjeronauka, jer kao što smo u izlaganju rekli, elementi glazbene kreativnosti zahtijevaju vrlo dobru pripremu nastavnika za određeni sat u kojemu žele motivirati i glazbeno-kreativno animirati učenike. Za ovakvu nastavu vjeroučitelj treba potražiti stručnu pomoć učitelja glazbe, a opet učitelj glazbe treba jako dobro poznavati i biti dobro educiran za glazbenu kreativnost koja se odnosi na improvizacije ritma, melodije i pokreta. I za same učitelje glazbe to je zahtjevno područje koje iziskuje dodatno usavršavanje kroz permanentno obrazovanje. Nastava u čiji sadržaj ulazi glazbena kreativnost ne smije polučiti svaštarenje i gubljenje vremena. Elementi glazbene kreativnosti trebaju u nastavi vjeronauka izazvati još veću motiviranost i entuzijazam za razvijanjem duhovnih, komunikacijskih

i stvaralačkih sposobnosti kako bi se mogao ostvariti cjeloviti vjerski odgoj i obrazovanje.¹⁶

Grafikon 7.

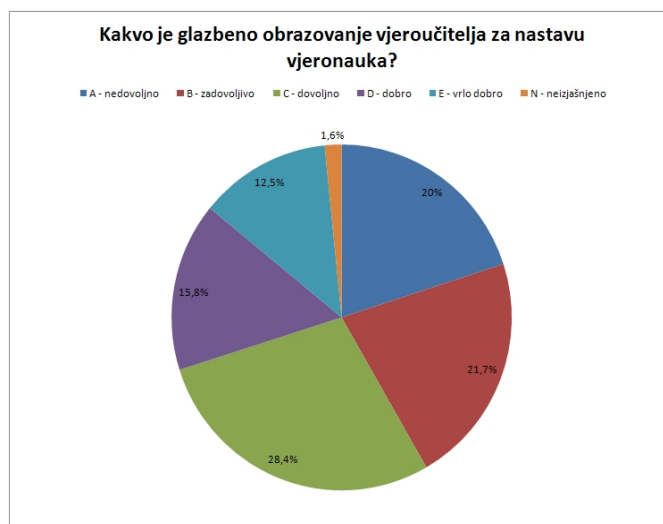
U istraživanju smo postavili pitanje glazbene osposobljenosti vjeroučitelja za nastavu vjeronauka i njegovog prethodnog glazbenog obrazovanja. Prethodno glazbeno obrazovanje vjeroučitelja je na vrlo niskoj razini. Kod 31,8% vjeroučitelja predznanje se svodi samo na znanje iz osnovne škole; 15,8% vjeroučitelja nema nikakvo prethodno glazbeno obrazovanje; 5,9% su samouki u sviranju, a 15,1% su pohađali privatne satove. Samo 6,7% ih ima glazbeno obrazovanje glazbene škole i 18,3% ih ima glazbeno obrazovanje u sklopu fakulteta. Taj postotak od 18,3% vjeroučitelja u našem istraživanju odnosi se na postotak vjeroučitelja koji su diplomirali na nekom od katehetskih ili teoloških fakulteta i imali jedan od predmeta koji se odnosio na glazbenu umjetnost i kulturu. U nastavnom sadržaju tog predmeta učila se metodika glazbene nastave za potrebe vjeronauka, župnih kateheza, za potrebe vođenja župnih zborova i crkvenog pjevanja u crkvama i župama gdje nema visoko stručno obrazovanih glazbenika.¹⁷ Tu možemo i ubrojiti redovnice koje rade kao vjeroučiteljice u školi, a završile su *Institut za crkvenu glazbu*. Institut za crkvenu glazbu također je imao svoj put razvoja od osnutka 1963. te nije odmah imao razinu visoke stručne spreme kao danas, već se glazba učila za iste potrebe koje smo prethodno naveli.

U skladu s navedenim pojašnjenjima o nedostatku glazbenog obrazovanja vjeroučitelja, vjeroučitelji su ipak potvrdili u istraživanju, ali s

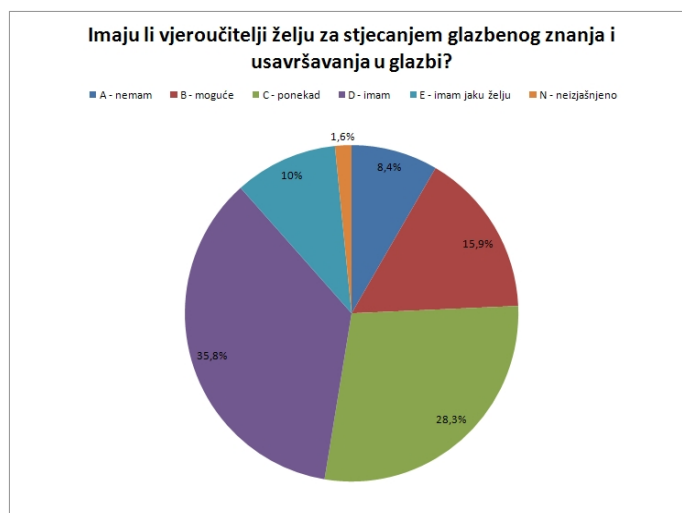
¹⁶ Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Katolički vjeronauk*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 337.

¹⁷ Katedri za liturgiku na Katoličkom bogoslovnom fakultetu danas pripadaju predmeti *Glazbena kultura* i *Crkvena glazbena kultura* koji su obvezatni predmeti za studiranje na Katehetskom institutu.

manjim postotkom (28,4%), da imaju dovoljno glazbeno obrazovanje za nastavu vjeronauka (vidi: *Grafikon 8.*). 20% vjeroučitelja misli da nemaju dovoljno glazbeno obrazovanje, pa se tako 35,8% vjeroučitelja u 13. pitanju (vidi: *Grafikon 9.*) izjasnilo da imaju želju za stjecanjem glazbenog znanja i usavršavanja u glazbi, kojima možemo pridodati i 10% vjeroučitelja koji imaju jaku želju za istim.

Grafikon 8.

Grafikon 9.

12. pitanje odnosilo se na stručnu pomoć predmetnog učitelja glazbe u kreiranju glazbenog dijela sata vjeronauka. 62,5% vjeroučitelja izjasnilo se da učitelj glazbe nikad nije sudjelovao u kreiranju glazbenog dijela sata vjeronauka; 17,5% da je rijetko pomagao; 13,3% je napisalo da je ponekad sudjelovao, 3,2% vrlo često i 1,6% uvijek. 1,6% vjeroučitelja nije se izjasnilo o pomaganju predmetnog učitelja glazbe u pripremanju glazbenog dijela sata vjeronauka. Naime, vjeroučitelji koji nisu dovoljno osposobljeni za izvođenje

glazbenog dijela nastave svakako bi trebali tražiti stručnu pomoć učitelja glazbe, a opet učitelj glazbe bi trebao biti spreman i voljan pomoći vjeroučitelju. HNOS učitelje itekako potiče na redovitu i trajnu suradnju i toj suradnji bi se svakako trebalo više otvoriti.¹⁸ Ako učitelji međusobno surađuju onda vjeroučitelju neće biti problem tražiti stručnu pomoć učitelja glazbe u izvedbi glazbenog dijela nastave vjeronauka.

ZAKLJUČAK

Pjevanje, slušanje glazbe i elementi glazbene kreativnosti su glazbena područja unutar predmeta glazbena kultura kojima djeca razvijaju svoje glazbene sposobnosti i po kojima se djeca danas glazbeno obrazuju i odgajaju. Ti isti elementi, kao i pjevanje i slušanje glazbe, mogu i u nastavi vjeronauka pomoći učenicima da se ljudski i kršćanski odgajaju. Takav odgoj želi pomoći učenicima otkrivati tragove najdubljeg smisla čovjekova života i izgradnju otvorenosti prema transcenciji, vremenitosti i vječnosti.¹⁹ Glazba u nastavi predmeta glazbene kulture teži sveobuhvatnim radu prema umjetničkoj glazbi, a u nastavi katoličkog vjeronauka glazba, unatoč tome što se njome želi izraziti nešto lijepo, a to "lijepo" je estetski kriterij za umjetničku glazbu, ipak funkcionira kao funkcionalna glazba i to kao posrednik u susretu Boga i njegova naroda. Glazba u tom smislu itekako pokazuje da je povezana s transcendentnim, onostranim, apsolutnim, postajući tako mostom koji povezuje vremenitost i vječnost, imanentno i Apsolutnog, zemaljsku s nebeskom liturgijom. Glazba u cilju razvijanja duhovnih, komunikacijskih i stvaralačkih sposobnosti u nastavi vjeronauka može samo oplemeniti vjerski odgoj i srca učenika, te učenike još više otvoriti prema Bogu i prema izboru pravih vrijednosti u životu.²⁰ Za izvođenje glazbenog dijela nastave vjeronauka vjeroučiteljima koji nisu dovoljno osposobljeni potrebna je obvezatna stručna pomoć učitelja glazbe kako bi sadržaj glazbenog nastavnog rada u nastavi katoličkog vjeronauka bio izvođen koliko god je moguće na ispravan način, prema zahtjevima i preporukama metodike glazbene nastave.

LITERATURA

1. II. VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti, Konstitucija SC o svetoj glazbi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.

¹⁸ Usp. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Katolički vjeronauk*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 11.

¹⁹ Usp., *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Katolički vjeronauk*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str. 336.

²⁰ Usp. Isto.

2. Habe, K., *Music education – an important creator of child's value system*, u: *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena (Zbornik radova Prvog međunarodnog simpozija glazbenih pedagoga)*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za glazbu, Odsjek glazbene pedagogije, Pula, 2009.
3. Horvat, M., *Koncerti u crkvama. Načela i njihova primjena u svjetlu izabranih primjera (dipl. rad)*, Katolički bogoslovni fakultet, Institut za crkvenu glazbu, Zagreb, 2004.
4. Košta, T., *Temeljne sastavnice Nastavnog plana i programa za glazbenu kulturu (seminarski rad iz kolegija Didaktika)*, Akademija za glasbo, Ljubljana, 2007.
5. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Katolički vjeronauk*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
6. *Nastavni plan i program za osnovnu školu, Glazbena kultura*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
7. Rojko, P., *Metodika glazbene nastave, Praksa I. dio*, ITG, Zagreb, 2004.
8. Rojko, P., *Metodika nastave glazbe*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996.
9. Šaško, I., *Glazbeno oblikovanje liturgijskoga slavlja*, u: *Živo vrelo*, 6 (2001.)
10. Vidulin, S., *Orffova radionica s Christianom Wieblitz i Konstancom Zalar Rener*, u: *Tonovi*, (časopis glazbenih i plesnih pedagoga), Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga, Zagreb, 18-19, 1-2(2003/2004).
11. Vukasović, A., *Pedagogija*, Alfa, Zagreb, 1995.
12. <http://itc.uky.edu/orff_research/index.php> od 13. lipnja 2008.

SINGING, LISTENING TO MUSIC AND THE ELEMENTS OF MUSICAL CREATIVITY IN TEACHING *MUSIC* AND *CATHOLIC RELIGION*

Summary: Singing, listening to music and the elements of the musical creativity are musical teaching areas of the subject *Music* in the elementary school, that are consciously (respecting as more as possible the methodology of teaching music) or unconsciously (not respecting the requirements of the methodology of teaching music because the religion teachers are not acquainted enough with the methodology of teaching music) used for musical creativity in teaching the subject of *Catholic religion*.

The article is to emphasise the role of singing, listening to music and the elements of the musical creativity within the lessons of music according to the methodology of music teaching, and at the same time it is to state their functional or purposeful role in teaching *Catholic religion*.

For the use of musical creativity within the religion lessons it is first necessary that a religion teacher has a musical predisposition (unfortunately not innate to a lot of teachers) and consciousness and knowledge of the role of singing, listening to music and the elements of the musical creativity according to the methodology of music teaching. To coordinate the theory with the practice the teachers should even ask for help, professional advice from music teachers for any of musical activities that they want to perform during the lesson of Catholic religion and should carry out lessons as more as possible according to the instructions of the music teaching methodology. In this way the irregularities in musical acting of the religion teacher

will be removed, the integrated teaching and professional cooperation of the music and religion teachers will be achieved, all that with the aim of the complete (human, social, cultural, religious, etc.) education of the pupils in the elementary school.

Key words: singing, listening to music, elements of the musical creativity, music teaching, religion.

Author: Mirjana Horvat, prof.

Akademija za glasbo, Uvererze v Ljubljani

Odelek za glasbeno pedagogiko, Republika Slovenija

Review: Život i škola, br. 23 (1/2010.), god. 56., str. 185. - 202.

Title: Pjevanje, slušanje glazbe i elementi glazbene kreativnosti u nastavi glazbene kulture i primjena isti u nastavi katoličkog vjeronauka

Categorisation: stručni rad

Received on: 18. veljače 2010.

UDC: 371.3:78

371.3:268

Number of sign (with spaces) and pages: 34.915 (:1800) = 19.397 (:16) = 1,212